

Віра Буняк

ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЛОРИ БУКОВИХ ЛІСІВ ГОРГАН

Детальний аналіз розвитку класифікації ареалів рослин високогір'я Українських Карпат проведено К.А.Малиновським (1980) та В.І.Чопиком (1976), географічний аналіз флори Карпатського державного заповідника - С.М.Стойко і Л.А.Тасенкевич (1982).

Використання принципів вищезгаданих дослідників і даних про загальне поширення видів (Тахтаджян, 1978) дало можливість виділити п'ять груп ареалів, які складають основу географічної структури флори букових лісів Горган (табл.).

Таблиця 1. Географічна структура флори букових лісів Горган

Географічні групи	Кількість видів	
	абсолютне	у %
Аркто-бореальна	9	4,5
Бореальна	27	13,5
Неморальна	105	52,5
Монтанна	40	20,0
Середньоєвропейсько-середземноморська	17	8,5
Адвентивні види	3	1,5

1. Аркто-бореальні види

У складі досліджуваної флори виявлено 9 аркто-бореальних видів з голарктичним типом ареалу. Сюди відносяться: *Equisetum sylvaticum* L., *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott., *Vaccinium vitis-idaea* L., *Vaccinium myrtillus* L., *Chrysosplenium alternifolium* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hill., *Athyrium filix-femina* (L.) Roth, *Pteridium aquilinum* (K.) Kuhn., *Deschampsia caespitosa* (K.) Beauv.

Equisetum sylvaticum зустрічається рідко у вологих бучинах, а також зрідка зустрічається і *Vaccinium vitis-idaea* - тільки в чорницевих бучинах. Інші види володіють досить широким діапазоном поширення.

2. Бореальні види

До бореальних відноситься 27 видів досліджуваних фітоценозів, які складають 13,5% флори. Серед них переважають види з голарктичним і євразійським типами ареалів. Це такі види: *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm., *Agrostis gigantea* Roth., *Circea alpina* L., *Chimaphila umbellata* (L.) Barton, *Geum urbanum* L., *Geum rivale* L., *Betula pendula* Roth., *Calamagrostis arundinacea* (L.) Koth., *Hypopithys monotrocha* Crantz., *Hieracium umbellatum* L., *Fragaria vesca* L., *Juniperus communis* L., *Lilium martagon* L., *Luzula pilosa* (L.) Willd., *Majanthemum bifolium* (L.) F.W., *Oxalis acetosella* L., *Orthilia secunda* (L.) House, *Pyrola chlorantha* Sw., *Picea abies* (L.) Karst., *Poa remota* Forsell., *Ranunculus repens* L., *Solidago virgaurea* L., *Senecio fucusii* Gmel., *Salix caprea* L., *Trollius europaeus* L., *Veronica officinalis* L.

Lilium martagon L. заслуговує особливої уваги, оскільки вона занесена до Червоної книги України. Поширена *Lilium martagon* L. в таких асоціаціях досліджуваних букових лісів, як *Querceto petraea* - *Fagetum luzulosum*, Q.h. - *F. caricosum pilosae*, *Carpineto* - *Abieto* - *Fagetum*, C. - A. - *F. symphytosum*, C. - A. - *F. mercurialidosum*, *Piceto* - *Abieto* - *Fagetum sylvaticae* на висоті від 350 до 650 метрів над рівнем моря. Співведифікатором у цих фітоценозах з даної групи рослин виступає *Picea abies*.

3. Неморальні види

Згідно досліджень К.А.Малиновського (1969), неморальний елемент флори складається із видів, які як своїм поширенням, так і генетично пов'язані із широколистяними лісами північної півкулі. Це більш давні типи в порівнянні з бореальними видами, які досягли максимального поширення в міоцені.

До даної групи відносяться 105 видів флори. Серед них переважають види з азіатським і європейським типами ареалів: *Actaea spicata* L., *Anemonoides ranunculoides* (L.) Holub., *A. nemorosa* (L.) Holub., *Alliaria petiolata* (Rieb.), *Cavara et Grande*, *Asarum europaeum* L., *Aegopodium podagraria* L., *Acer platanoides* L., *Astragalus glycyphyllos* L., *Ajuga reptans* L., *Allium ursium* L., *Betonica officinalis* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. Et Koerte, *C. solida* (L.) Clairv., *Carex brizoides* L., *C. pilosa* Scop., *Centaurea jacea* L., *Carex pendula* Huds., *Campanula patula* L., *C. persicifolia* L., *Carex digitata* L., *C. Sylvatica* Huds., *Carex remota* L., *Circea lutetiana* L., *Carpinus betulus* L., *Corylus avellana* L., *Cerasus avium* (L.) Moench., *Dentaria bulbifera* L., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soo, *Euphrasia stricta* D. Olf. Ex J.E.Lehm., *Euphorbia amygdaloides* L., *Euonymus europaea* L., *Euonymus verrucosa* Scop., *Ficaria verna* Huds., *Festuca altissima* ALL., *Galium odoratum* (L.) Scop., *Galium intermedium* Schult., *G. rotundifolium* L., *G. urbanum* L.,

Geranium robertianum L., *Galeobdolon luteum* Huds., *Hepatica nobilis* Mill., *Impatiens noli-tangere* L., *Impatiens parviflora* DC., *Lonicera xylosteum* L., *Listera ovata* (L.) R.Br., *Leucojum vernum* L., *Luzula luzuloides* (Lam.) Dandy et Wilm., *Lathyrus vernus* (L.) Bernh., *Lysimachia punctata* L., *Lathraea squamaria* L., *Nelica nutans* L., *Mercurialis perennis* L., *Mycelis muralis* (L.) Dumort., *Soehringia trinervia* (L.) Glairv., *Melandrium dioicum* (L.) Coss. Et Germ., *Heottia nidus-avis* (L.) Rich., *Vicia silvatica* L., *Paris quadrifolia* L., *Scrophularia nodosa* L., *Scopolia carniolica* Jacq., *Sorbus torminalis* (L.) Grantz., *Stellaria nemorum* L., *Thalictrum aquilegifolium* L., *Ranunculus lanuginosus* L., *Viola reichenbachiana* Jord. oz Boreau., *Vinca minor* L., *Vicia dumetorum* L., *Viola hirta* L., *V. odorata* L., *Pyrola media* Swartz., *Sorbus robor* L., *Stellaria holostea* L., *Samolus nigra* L., *Tilia cordata* Mill., *Pulmonaria obscura* Dum., *P. rubra* Schott., *Stachis silvatica* L., *Sanicula europaea* L., *Phegopteris connectilis* (Michx.) Kit., *Poa nemoralis* L., *Taxus baccata* L., *Ulmus glabra* Huds., *Quercus petraea* (attuscaka) Liebl., *Rubus hirtus* Walest et Kit., *Rubus serpens* Weihe. ex boj. et Court, *Petasites albus* (L.) Qaertn., *Polygonatum verticillatum* (L.) All., *Scilla bifolia* L.

Майже всі види цієї групи - типові лісові неморальні. Сюди належать тільки два види лучної екології: *Ajuga reptans* і *Petasites albus*. Як виняток є *Lathraea squamaria*, який паразитує на коренях бука.

Всі перераховані види зустрічаються майже у всіх типах букових лісів, а *Mercurialis perennis* виступає домінантом трав'яного ярусу в фітоценозах типу *Fagetum mercurialidosum*. *Galium odoratum* і *Dentaria bulbifera* виступають едифікаторами трав'яного ярусу в маренкових і зубницевих бучинах.

Із рідкісних видів цієї групи в Червону книгу України занесені *Platanthera bifolia* (L.) Rich. і *Scopolia carniolica* Jacq.

Досить часто в багатьох асоціаціях досліджуваних лісів зустрічається релікт аркто-третинних широколистяних лісів даного ареалу *Lunaria rediviva*. Весняний ефемероїд *Leucojum vernum* цього ж географічного ареалу утворює ранньовесняні синузії в субформації дубово-грабово-букових лісів на зволжених і понижених схилах (250-300м над рівнем моря).

4. Монтанні види

До монтанної групи належать 40 видів флори букових лісів Горган: *Polipodium vulgare* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Anthriscus nitida* (Wahlenb.) Hazslinszky, *Astrantia major* L., *Aposeris foetida* (L.) Less., *Abies alba* Mill., *Aconitum moldavicum* Hacq., *A. paniculatum* Lam., *A. Variegatum* L., *Adenostyles alliaria* (Gouan.) Kern., *Arnica montana* L., *Arum alpinum* Schott et Kotechy, *Carlina acaulis* L., *Salvia glutinosa* L., *Galium carpaticum* Klok.,

Luzula sylvatica (Huds.) Gaudin., *Festuca drymeja* Mert. et Koch., *Gymnocarpium dryopteris* (L.) Lewm., *Hieracium umbellatum* L., *Lonicera nigra* L., *Sambucus racemosa* L., *Myosotis strigulose* Seichb., *Epilobium montanum* L., *Gentiana asclepiadea* L., *Polygonatis verticillatum* (L.) All., *Euphorbia amygdaloides* L., *Fagus sylvatica* L., *Dentaria glandulosa* Waldst. et Kit., *Isopyrum thalictroides* L., *Stachys alpina* L., *Melittis carpatica* Klok., *Sympnytum cardatum* Waldst. et Kit. ex Willd., *Pyrola minor* L., *Lathyrus laevigatus* (Waldst. et Kit) Gren., *Soldanella montana* Willd., *Stachys alpina* L., *Valeriana tripteris* L., *Scorzonera rosea* Waldst. et Kit, *Petasites kablikianus* Tausch ex Bercht.

Із числа вказаних видів домінантом-едифікатором фітоценозів є *Fagus sylvatica*. Слід зауважити, що *Abies alba* виступає едифікатором першого рангу в ялицево-букових, грабово-ялицево-букових і ялиново-ялицево-букових субформаціях. *Soldanella montana* і *Adenostyles alliaria* співдомінують у фрагментах асоціацій на висоті 750-800 м у фітоценозах типу *Piceeto-Abieto-Fagetum*. *Arnica montana* зустрічається тільки на верхній межі букового лісу, де бук зосереджений окремими плямами. Досить рідко зустрічаються *Aconitum moldavicum*, *A. paniculatum* і *A. variegatum*, як правило - маленькими групами по декілька особин тільки біля лісових стежок та на узліссях.

Із сфмероїдів до даної групи належить *Dentaria glandulosa*, яка поширена по всіх букових лісах Горган від 250 до 1000 м над рівнем моря і ранньою весною створює барвистий бузковий аспект, а також *Isopyrum thalictroides*, який утворює ранньовесняну синюзію в субформації ялицево-букових лісів (450-600 м над рівнем моря). Досить рідко зустрічається *Melittis carpatica*. Нами відмічено його місцезростання тільки в бучинах ур."Потоки" в околицях м. Надвірної, в ур. "Осій" Долинського району та "Княздвір" Коломийського району.

5. Середньоевропейські та середземноморські види

До даної групи відносяться всього 17 видів досліджуваної флори, яким властива термо- і ксерофільність. Зустрічаються вони в букових фітоценозах, які формуються на вапнякових схилах південної і південно-західної експозицій. Це такі види: *Hedera helix* L., *Vincetoxium hirundinaria* Nedik., *Sedum hispanicum* L., *Atropa belladonna* L., *Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br., *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch., *C. rubra* (L.) Rich., *C. damasonium* (Mill) Druce, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soo, *Orchis purpurea* Huds, *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb., *Lunaria rediviva* L., *Glechosa hirsuta* Waldst Et Kit, *Euonymus europaea* L., *Malus sylvestris* Mill., *Astragalus glycyphyllos* L., *Digitalis grandiflora* Mill.

6. Адвентивні види

До цієї групи відносяться три синантропних види, присутність яких у рослинному покриві пов'язана з діяльністю людини: *Chelidonium majus* L., *Galeopsis speciosa* Mill., *Poa annua* L.

Висновок

Таким чином, аналіз ареалів флори букових лісів Горган показав, що ведучі позиції тут займають неморальні види, які складають 56,5 % природної флори. Серед них переважають види з азіатським і європейським типами ареалів. Переважання неморального комплексу характерне і для флори дубових лісів України (Шеляг-Сосонко, 1974). Друге місце займають монтанні види - 20% флори, третє - бореальні види - 13,5%. Всі інші елементи флори не відіграють у її формуванні помітної ролі.

1. Визначник рослин Українських Карпат. - К.: Наук.думка, 1977. - 434 с.
2. Малиновський К.А. Високогірна рослинність Українських Карпат. - К.: Наук.думка, 1980. - 278 с.
3. Стойко С.М., Тасенкевич Л.О. та ін. Флора і рослинність Карпатського заповідника. - К.: Наук. Думка, 1982. - 220 с.
4. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли. - Л.:Наука, 1978. -247 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ. - К.:Укр.енциклопедія, 1996. - 608 с.

Vira Buniak

THE GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF BEECH FORESTS FLORA IN GORGANY

The article represents the material of the geographical analysis of beech forests flora in Gorgany. The given analysis shais, that the flora of the investigated region is typical for flora of temperate zone and representative in general for the middle mountainous zone of the Ukrainian Carpathians.